

11. Німеччина й Європейський Схід. *Свобода (США)*. Ч. 282. 5 грудня 1933. URL: <http://www.svoboda-news.com/архiv/pdf/1933/Svoboda-1933-282.pdf>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-91-4-20>

ДО ПИТАННЯ НАУКОВО-ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХРИСАНФА ЯЩУРЖИНСЬКОГО (1852 – 1920-ТІ РР.)

Силка О. З.

*доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій
м. Київ, Україна*

Синявська Л. І.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Мазур О. О.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Коваленко А. О.

*архіваріус загального відділу
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Донедавна ім'я Хрисанфа Петровича Ящуржинського (1852–1923), як і багатьох інших діячів науки, було забуте. Однак, його діяльність як фольклориста, археолога, історика й краєзнавця залишила помітний внесок в українській історичній науці.

Вперше систематичні відомості про життєвий та творчий шлях Х. Ящуржинського були надруковані на сторінках багатотомного енциклопедичного видання видавців Ф. Брокгауза та І. Ефрона у 1904 р. За часи радянської влади діяльність Х. Ящуржинського, на відміну від історіографічної характеристики його робіт, не потрапляла у поле зору

дослідників. І лише з другої половини 90-х років ХХ ст. розпочався новий етап у дослідженні його життя, опрацьованні наукової спадщини та з'ясуванні внеску у розвиток національної історичної науки [1; 2; 3; 4].

Народився Х. П. Яшуржинський у с. Молодецькому Уманського повіту Київської губернії у родині місцевого священика. Навчався на слов'яно-російському відділенні історико-філософського факультету в університетах Києва та Варшави. Встановлено, що навчання на історико-філологічному факультеті Варшавського університету Х. Яшуржинський завершив у 1879 р. Про це свідчать «Протоколи» засідань Ради університету, зокрема від 28 серпня 1879 р. в якому повідомляється, що студент Х. Яшуржинський за дисертаційне дослідження «Два памятника старопольской письменности: Флорианский псалтир и библия королевы Софии» (науковий керівник В. Макушев) отримав срібну медаль та, як такий, що завершив навчання, удостоєний ступеня кандидата історико-філологічних наук.

Завершуючи своє навчання, Хрисанф Петрович активно долучився до роботи у новоствореному проф. М. Колосовим науковому часописі «Русский филологический вестник». За період з 1879 по 1884 рр. Хрисанф Петрович на його сторінках надрукував низку рецензій на актуальні на той час роботи філологічної та педагогічної спрямованості, серед яких роботи М. Калмикова «Общий курс словесности», В. Лебедева «Теория словесности», П. Богданова «Употребление знаков препинания в русском письме. С приложением синтаксиса русской речи и систематического диктанта» та багатьох інших. За нашими підрахунками, Х. Яшуржинським у варшавський період було надруковано 22 роботи з дискусійних питань історичної та філологічної наук.

Після отримання університетського диплому Хрисанф Петрович деякий час перебував у Варшаві, до 1883/1884 рр., а потім переїхав до Криму. Саме тут він і розпочав власну педагогічну діяльність, викладаючи спочатку (з 1884 р.) у Керченському Кушниківському жіночому інституті, потім у Сімферопольських чоловічій та жіночих гімназіях.

Безпосереднім підтвердженням роботи Хрисанфа Петровича у жіночій гімназії є два збережені до нашого часу видання: «Крым в русской поэзии : Речь, произнесенная на торжественном акте Симферопольской женской гимназии 30 августа 1885 г.» [5] та «Алфавитный указатель правописания, составленный преподавателями русского языка в Симферопольских мужской и женской гимназиях: А. И. Маркевичем, Н. А. Святским, В. И. Жирновым и Х. П. Яшуржинским» [6]. Роботу «Крым в русской поэзии» спеціалісти називають першим узагальнюючим дослідженням з кримського літературного краєзнавства.

Разом з Х. Яшуржинським у Сімферопольській чоловічій гімназії працювали відомі краєзнавці Ф. Лашков, Є. Марков, О. Маркевич, археолог чех А. Кашпар, Г. Тимошевський, Ф. Ребец. У гімназії існува-

ла традиція організації навчальних екскурсій з метою наочного вивчення історії, географії та природничих наук. Екскурсанти створювали гербарії, колекції мінералів, комах, вивчали історію первісної людини у Червоних печерах та середньовічну історію на археологічних розкопках «Неаполя Скіфського». З жовтня 1886 р. Х. Ящуржинський з метою поглиблення археологічних знань учнів організував археологічний гурток для старшокласників. Протягом 1889–1890 навчального року відбулись екскурсії гімназистів майже по усій території Криму. Екскурсоводами виступали О. Маркевич, Ф. Лашков, Х. Ящуржинський та ін. Дякуючи збереженим звітам про ці екскурсії, ми маємо з одного боку – наукові праці, а з іншого – докази професіоналізму викладачів гімназії. Хрисанф Петрович з дозволу Імператорської Археологічної комісії «співпрацює з Керченським музеєм старожитностей, захоплюється археологічними розкопками, спілкується з відомим істориком і мистецтвознавцем Н. Кондаковим».

Працюючи учителем керченської гімназії, Х. Ящуржинський активно долучився (стояв біля витоків) до створення Таврійської вченої архівної комісії, на початку її діяльності виконував обов'язки секретаря. Результати активної науково-пошукової діяльності Хрисанфа Петровича знайшли відображення на сторінках «Известий Таврической ученой архивной комиссии». За нашими підрахунками, у цьому виданні ним було опубліковано 11 статей.

У сфері археології Х. Ящуржинський проводив немасштабні розкопки на некрополі Керменчика-Неаполя, але його ім'я є серед тих, хто зробив свій внесок у справу збирання та збереження археологічних і етнографічних матеріалів для музею ТУАК, зокрема Хрисанф Петрович дарував книги та окремі експонати з керченських розкопок. У сучасній українській історіографії існує чималий пласт сучасних наукових робіт з проблем кримської археології, в якій ім'я Хрисанфа Петровича стоїть поруч з іншими кримськими вченими. Це роботи А. Непомнящего, С. Колтухова, С. Сорочана, В. Зубара, Л. Марченка, В. Боровкової, І. Тункіної та ін.

Х. Ящуржинський проводив і активну науково-громадську діяльність. Він був дійсним членом кількох наукових товариств (на сьогодні достеменно відомо про три – Таврійська вчена архівна комісія (член-засновник з 1887 р.), Історико-філологічне товариство при Новоросійському університеті (дійсний член з 1894 р.) та Одеське товариство історії і старожитностей (дійсний член з поч. ХХ ст.); активний член одеського осередку «Просвіти». *Брав участь в якості депутата у роботі VII–XV (окрім VIII) загальноросійських археологічних з'їздах.* Виступав із доповідями про звичаї та традиції українського народу.

Зрештою можемо заперечити тезу про наукове забуття Х. Ящуржинського серед фахівців. Навіть побіжний огляд наукових студій фольклорно-етнографічного характеру та наукових розвідок з

історії кримської археології засвідчив використання (хоча і обмежене кількома публікаціями) праць Хрисанфа Петровича. Він був активним дописувачем співробітником «Киевской старины». Його авторство мають 22 фольклорно-етнографічні публікації.

У 1911 р. Хрисанф Петрович повернувся на Уманщину, став одним із засновників і співробітників Уманського краєзнавчого музею. Наприкінці свого життя вчений заповів свою бібліотеку новоствореному музею. У 1913 р. став головою Уманського відділення Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтва. Помер і похований Х. Ящуржинський ймовірно у 1923 р. у с. Молодецькому.

Наукова спадщина Хрисанфа Петровича складається з понад 60 публікацій історичного, археологічного та етнографічного змісту.

Таким чином, у відповідні періоди життєвого шляху Х. П. Ящуржинського відбулося його становлення як особистості, визначилися його професійна (педагогічна) діяльність та напрями наукових пошуків (історичний, філологічний, археологічний), отримали реалізацію інтереси вченого через участь його у наукових неполітичних об'єднаннях та публікації найважливіших результатів досліджень.

Література:

1. Зленко Г. Забутий фольклорист. *Вісник НАН України*. 1997. № 9–10. С. 92–95.
2. Павленко М. У перекладі з грецької – золотоцвітний (Хрисанф Ящуржинський: хто це?). *Київська старовина*. 2003. № 4. С. 141–150.
3. Медалієва О. З. До питання про діяльність Хрисанфа Ящуржинського. *Література та культура Полісся. Вип. 27. Регіональна історія та культура в українському та східноєвропейському контексті* : зб. наук. пр. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2004. С. 196–201.
4. Силка О. З., Синявська Л. І. Інтелектуальний простір Хрисанфа Ящуржинського (1852–1923 рр.). *Український історичний журнал*. 2010. № 6. С. 179–188.
5. Ящуржинский Х. Крым в русской поэзии : Речь, произнесенная на торжественном акте Симферопольской женской гимназии 30 августа 1885 г. Симферополь : Таврич. губ. тип., 1885. 31 с.
6. Алфавитный указатель правописания, составленный преподавателями русского языка в Симферопольских мужской и женской гимназиях: А. И. Маркевичем, Н. А. Святским, В. И. Жирновым и Х. П. Ящуржинским / под ред. А. Н. Попова. Симферополь : Тавр. губ. тип., 1886. 17 с.